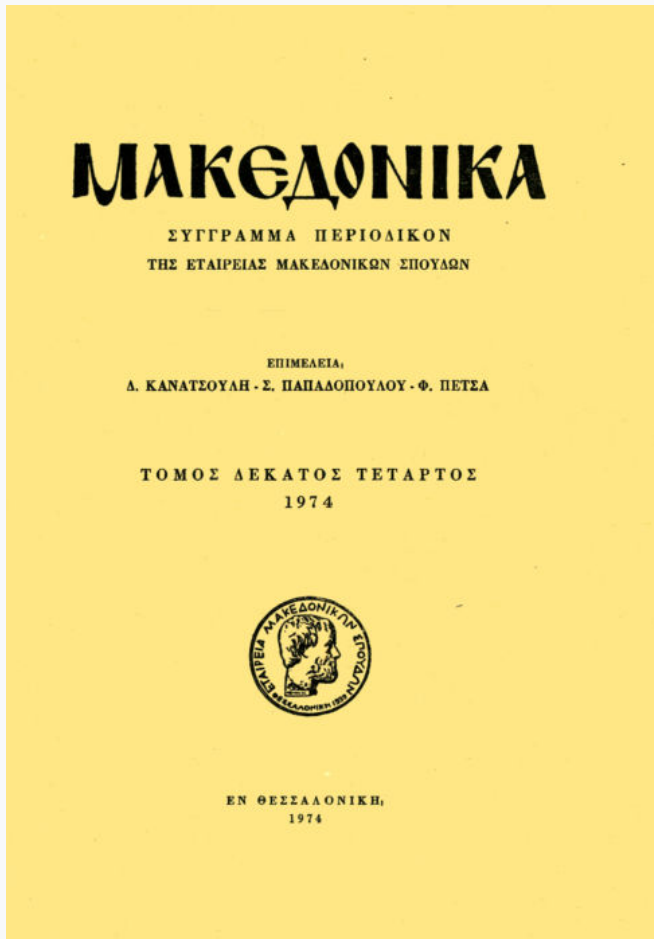

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Οι περιπέτειες ενός Μακεδόνα απόδημου μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821-1829

Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.567](https://doi.org/10.12681/makedonika.567)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1974). Οι περιπέτειες ενός Μακεδόνα απόδημου μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821-1829. *Μακεδονικά*, 14(1), 55-63. <https://doi.org/10.12681/makedonika.567>

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821-1829

“Ένα άρκετά ενδιαφέρον, αλλά ελάχιστα μελετημένο φυλλάδιο με τον τίτλο «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», που έχει εκδοθή στο Μόναχο στα 1846 και αναφέρεται στην επαναστατική και μετεπαναστατική περίοδο της ελληνικής ιστορίας (1821 κ.έ.), γραμμένο από τον φιλέλληνα Friedrich Thiersch, καθηγητή της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, περιέχει πολύτιμες πληροφορίες συμπληρωματικές του έργου του «De l'état actuel de la Grèce»¹. Στο φυλλάδιο αυτό, τυπωμένο με τους συνήθεις της εποχής γοθτικούς χαρακτήρες, ο Thiersch επιχειρεί ν' άνασκειυάση όρισμένες επικρίσεις του πρίγκιπα Pückler Muskau, σχετικές με την δράση του στην Έλλάδα ιδίως κατά την περίοδο της Άναρχίας (1831-1833). Ο Thiersch, ενόσω ακόμη ζούσε ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, είχε κατεβή στην Έλλάδα², γιά νά μελετήσει τις ελληνικές αρχαιότητες, αλλά, φαίνεται, και γιά μία επίσημη άποστολή: επί τη προόψει της προσεχούς ύποψηφιότητας του πρίγκιπα Όθωνα στην Έλλάδα, γιά νά συλλέξη τά στοιχεία εκείνα, που θά ήταν πολύτιμα γιά την διακυβέρνηση της χώρας από τον μελλοντικό ήγεμόνα³. Λίγο όμως μετά την άφιξη του στην Έλλάδα έπακολούθησε ή δολοφονία του Κα-

1. Friedrich Thiersch, De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration, τ. 1-2, Leipzig 1833.

2. Βλέπε τέσσερες έπιστολές του Thiersch πρὸς τὸν Ιωάννη Καποδίστρια πρίν από την κάθοδό του στην Έλλάδα στο Καποδιστριακό Άρχαιο, φάκελλος 342.

3. Καί ο ίδιος ο Thiersch στο βιβλίο του «De l'état actuel de la Grèce» ισχυρίζεται ότι άποκλειστικός σκοπὸς του ταξιδιου του στην Έλλάδα ήταν ή επίσημη επίσκεψη τὼν αρχαίων μνημείων (έ.ά., τ. 1, σ. 307), αλλά ή ὅλη του δράση μετά την δολοφονία του Καποδίστρια, οί κινήσεις του και οί συναντήσεις του με πολιτικά πρόσωπα, Έλληνες και ξένους, δείχνουν πολύ καθαρά ότι ο Thiersch είχε διπλωματική κυρίως άποστολή. Ο ίδιος διηγείται ότι ένα μήνα μετά την δολοφονία του Κυβερνήτη, στις 24 Όκτωβριου 1831, ενώ βρισκόταν στην Όλυμπία, έλαβε έπιστολή του Gropius, προξένου της Αυστρίας, ό οποίος τον καλούσε νά συντελέση στην άποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας στην Έλλάδα (Έμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, Ό Γεώργιος Χριστιανός Gropius και ή δράσεις αυτου εν Έλλάδι, Άθηναι 1947, σ. 57-58). Μολαυτα ό Άγγλος άντιπρόσβυς Dawkins στην έκθεσή του της 11 Όκτωβριου 1831 παρατηρεί ότι ο πραγματικός σκοπὸς του ταξιδιου του Thiersch είναι λόγιο έπιστημονικοί (F.O., Public Records Office, 32/23 (a)/56-57).

ποδίστρια και ἡ χώρα μπήκε σὲ μία περίοδο πολιτικῆς ἀνωμαλίας. Τότε ἐκλέχθηκε μία τριμελὴς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, τὴν ὁποία δὲν ἀναγνώρισαν οἱ Μανιάτες, οἱ Ὑδραῖοι και οἱ ἄλλοι ἀκόμη κάτοικοι ὀρισμένων περιοχῶν, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ὡς συνταγματικοί¹. Σ' αὐτοὺς τελικὰ προσχωρεῖ και ὁ Κωλέττης² και ὕστερα ἀπὸ αἱματηρὲς συγκρούσεις στὸ Ἄργος³, οἱ συνταγματικοὶ ἀποχωροῦν στὴν Περαχώρα και ἀπὸ ἐκεῖ ἀπειλοῦν νὰ εἰσβάλλουν στὴν Πελοπόννησο⁴.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1832 γίνεται γνωστὴ ἡ πρόκριση τοῦ Ὁθωνα ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας⁵ και ὁ Thiersch, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ ἀνεπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς Βαυαρικῆς Αὐλῆς στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν ἀντιπρέσβων τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀναλαμβάνει νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων⁶, ἀλλὰ εἶναι καταφανὲς ἡ συμπάθειά του πρὸς τὸν Κωλέττη και τοὺς συνταγματικοὺς τῆς Περαχώρας⁷. Ἡ ἀποστολὴ τελικὰ τοῦ Thiersch δὲν πετυχαίνει και οἱ συνταγματικοὶ εἰσβάλλουν στὴν Πελοπόννησο και καταλύουν τὸ καθεστῶς τοῦ Αὐγουστίνου⁸.

1. Κωνσταντίνου Ἀπ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ φιλικοῦ Γεωργίου Λασσάνη, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 136.

2. Γιὰ τὴν στάση τοῦ Κωλέττη βλ. στοῦ Κωνσταντίνου Ν. Ράδου, Ἐγγραφα και Ἐπιστολαὶ Γεωργίου Βοινέσκου, Ἀθῆναι 1916, σ. 93.

3. Karl Mendelsohn-Bartholdy, Geschichte Griechenlands von der Eroberung Konstantinopels durch die Türken im Jahre 1453 bis auf unsere Tage, zweiter Teil, Leipzig 1874, σ. 318, ἑλληνικὴ μετάφραση Ἀγγέλου Βλάχου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, Ἀθῆναι - Κωνσταντινούπολις 1873, σ. 450. Τὴν πιὸ ἀξίопιστη ὁμῶς και διεξοδικὴ ἀφήγηση τῶν αἱματηρῶν γεγονότων τοῦ Ἄργους μᾶς τὴν δίνει ὁ Γάλλος ἀντιπρέσβυς Rouen στὴν ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου ἑκθεσὴ του πρὸς τὸν ὑπουργὸ κόμη Sebastiani (Ministère des Affaires Etrangères, Grèce, vol. 13, ff. 234-237).

4. Νικολάου Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθῆναι 1942, τ. 3, σ. 510-539.

5. Στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνα βλ. στοῦ Thiersch, De l'état actuel de la Grèce, τ. 1, σ. 307-326, Γεωργίου Λαῖου, Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος και ἡ ἐπικύρωσις αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐν Προνόει ἐθνοσυνελεύσεως, ΔΙΕΕ, τ. 19 (1969), σ. 167.

6. Ὁ ἴδιος γράφει στὸ βιβλίο του ὅτι τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ τὴν ἀνέλαβε μόνος του, χωρὶς νὰ ἔχῃ εἰδικὴ ἀποστολὴ (Thiersch, Grèce, τ. 1, σ. 80).

7. Κ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια, σ. 40, Γενναίου Κολοκοτρώνη, Διάφορα Ἐγγραφα και Ἐπιστολαὶ ἀφορῶντα τὰς κατὰ τὸ 1832 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰ. Καποδίστρια συμβάσας κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνωμαλίας και ἀναρχίας, Ἀθῆναι 1855, σ. 11, ὅπου: «Οἱ ἐν Μεγάροις, ἐνισχυθέντες διὰ τῶν λιποτακτῶν και ἄλλων ὀπλιτῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος και διὰ τῶν παραινέσεων τοῦ Θερσιού, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Μέγαρο...», Ἀλεξάνδρου Παγκαβῆ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1894, τ. 1, σ. 320, 322.

8. Λεπτομερειακὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Thiersch στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Μάρ-

Κατά την διάρκεια των τελευταίων μηνών της παραμονής του Thiersch στο Ναύπλιο, μεταξύ Μαΐου-Αυγούστου 1832, όποτε έχει επιταχυνθῇ ἡ διοικητικὴ παραλυσία καὶ ἡ διάλυση τῶν τακτικῶν καὶ ἀτακτῶν στρατευμάτων, παρουσιάζεται σ' αὐτὸν ἕνας νέος ὀνομαζόμενος Ἀστέριος Θεολογίδης ἀπὸ τὴν Μακεδονία, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε ὡς τότε ὡς ἀπλὸς στρατιώτης στὰ τακτικά στρατεύματα.

Ὁ Thiersch δὲν ἀναφέρει δυστυχῶς ἀπὸ ποιοῦ ἀκριβῶς μέρος τῆς Μακεδονίας καταγόταν ὁ νέος αὐτός. Ἄν λάβουμε ὅμως ὑπόψη ὅτι τὸ ὄνομα Ἀστέριος ἐπιχωριάζει στὴν περιοχή Θεσσαλονίκης καὶ γενικὰ στὴν Κεντρικὴ Μακεδονία, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ νέος αὐτός καταγόταν ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Ὁ Θεολογίδης εἶχε βρεθῇ ξένος καὶ ἀβοήθητος μέσα στὸ χάος τῆς πολιτικῆς ἀνωμαλίας καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ πλησιάσῃ τὸν ξένο φιλέλληνα μὲ τὴν πρόθεση ἀσφαλῶς νὰ μετεκπαιδευτῇ στὸ Μόναχο, ὅπου σπούδαζαν ἀρκετὲς δεκάδες Ἑλλήνων νέων. Τὰ πνευματικά του προσόντα ἦταν ἀξιοσημεῖωτα: εἶχε σπουδάσει στὰ αὐστριακὰ σχολεῖα τῆς Βλαχίας μὲ ἐξοδα ἐνὸς θεοῦ του ἐγκατεστημένου ἐκεῖ, γνῶριζε τὰ γερμανικὰ καὶ τὰ λατινικὰ καὶ ἦταν προετοιμασμένος γιὰ πανεπιστημιακὲς σπουδές. Πῶς βρέθηκε στὴν Βλαχία, ἴσως στὴν Τρανσυλβανία, ὁ Θεολογίδης, ἀποτελεῖ ἕνα πρόβλημα. τοῦ ὁποῖου ἡ λύση εἶναι εὐκόλῃ νὰ βρεθῇ, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας ὅτι στὴν Αὐστρία. Οὐγγαρία, Βλαχία καὶ Μολδαβία ἀποδημοῦσαν πολλοὶ Ἕλληνες, ἰδίως τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς τούρκοκρατίας¹. Πιθανὸν ὁ Ἀστέριος νὰ εἶχε γεννηθῇ ἀπὸ ἕνα ἀπόδημο Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος τὸν ἄφησε ὀρφανὸ σὲ μικρὴ ἡλικία καὶ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν μόρφωσή του τὴν ἀνέλαβε ἕνας θεῖος του. Ὁ Thiersch ἀναφέρει ὅτι ἡ μόρφωσή του ἦταν σπάνια γιὰ Ἕλληνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Διάφορες ἀτυχίες ὅμως εἶχαν ἀναγκάσει τὸν νεαρὸ Θεολογίδη νὰ ἔλθῃ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ καταταγῇ ὡς ἀπλὸς στρατιώτης στὰ τακτικά στρατεύματα τοῦ Κυβερνήτη, ὅπου ἤλπιζε νὰ σταδιοδρομήσῃ². Πραγματικά, τὰ τακτικά στρατεύματα ἦταν ἕνα καταφύγιο γιὰ τοὺς νέους τῶν ὑποδοῦλων ἀκόμη ἑλληνικῶν χωρῶν, οἱ ὁποῖοι φλέγονταν ἀπὸ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμὸ νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους στὴν πατρίδα τους: «Οὔτοι». γράφει ὁ ἱστορικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ (1821-1833) Χρίστος Βυζάντιος. «κατήγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν κατεστραμμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπαρχιῶν καὶ

τιο τοῦ 1832, κυρίως σχετικὰ μὲ τὴν εἰσοδὸ τῶν Ρουμελιωτῶν στὴν Πελοπόννησο βλ. Thiersch, ἔ.ἀ., 1, τ. σ. 327-356.

1. Apostolos Vassalopoulos, History of Macedonia 1354-1833, Thessaloniki 1973, σ. 379-425.

2. Friedrich Thiersch, Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L.G. von Pückler Muskau (In der literarisch-artistischen Anstalt), München 1846, σ. 135.

πόλεων Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν παρ' αὐταῖς νήσων καὶ λοιπῶν μερῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ νέων καλῶς ἀνατεθραμμένων καὶ τινων εὐπαιδευτῶν, ἐχόντων καθαρὸν αἶσθημα πατριωτισμοῦ. Οὗτοι ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ὑπηρετήσουσι τὴν πατρίδα, μὴ ἔχοντες δὲ ἐνταῦθα οὔτε οἰκείους οὔτε γνωρίμους, εὗρον καταφύγιον ἔντιμον εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα· ἐνῷ ὁ Στερεολλαδίτης καὶ ὁ Πελοποννήσιος εἶχον τὸν καπετάνιον τοῦ χωρίου τῶν καὶ ὑπ' αὐτὸν ὑπηρετοῦν, ὁσάκις ἦτον ἀνάγκη, ἄλλως ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἐστίαν τῶν»¹.

Μετὰ τὴν διάλυση τῶν τακτικῶν στρατευμάτων ὁ Θεολογίδης ἔτρεφε μιά κρυφὴ ἐλπίδα: νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοία τοῦ Ἰωάννη Ἀθανασίου, ἐνὸς πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἐπίτιμου πρόξενου τῆς Σουηδίας², ὥστε ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὶς δαπάνες τῶν σπουδῶν του στὸ Μόναχο. Ἀξιόλογη ἦταν ἡ συνεισφορά τοῦ Ἰ. Ἀθανασίου στὰ χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας εἶχε στείλῃ μεγάλες ποσότητες χρημάτων ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους συμπατριῶτες του. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐξαγόρασε γύρω στοὺς 1.000 αἰχμαλώτους, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ τοὺς ἔστειλε στὶς πατρίδες τοὺς³.

Ὅλες οἱ προσπάθειες τοῦ Μακεδόνα νέου νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἀθανασίου εἶχαν ἀποβῇ ὥς τότε μάταιες. Ἡ μόνη λύση ἦταν νὰ παρουσιαστῇ ὁ ἴδιος ἀπὸ-θεῖο του καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ τὴν βοήθειά του. Δὲν διέθετε ὅμως τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα γιὰ ἓνα τόσο μακρινὸ ταξίδι. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Thiersch, ὁ νέος αὐτὸς ἐπιθυμοῦσε νὰ ξαναρχίσῃ τὶς σπουδές του στὸ Μόναχο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐργαστῇ κατόπιν ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ ἔτσι νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του⁴.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Thiersch ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ τὸ Μόναχο, στὶς ἀρχὲς Αἰγίουστου (ν. ἡ.), ἡ ψυχικὴ κατάσταση τοῦ Θεολογίδη ἀρχισε

1. Χρίστου Βυζαντίου, Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων, ἐν συνμμετέσχεν ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1833, Ἀθῆναι 1901, σ. 52.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, Erster Teil, Unter Aegypten. Vom Verfasser der Briefe eines Verstorbenen, Stuttgart 1844, σ. 116, ὅπου: «Es gibt indess neben den vielen Abenteuern doch auch sehr solid etablierte Familien hier, von denen manche wahre Palläste bewohnen, und dem entsprechend leben. Zu diesen gehört vor allen der Schwedische Generalkonsul, Chevalier Anastasi, dessen Einrichtung und Lebensweise in allen Welttheilen für reich und geschmackvoll gelten würde».

3. Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1839, τ. 2, σ. 542, ὅπου καὶ τὰ ἑξῆς: «Πολὺ δὲ μᾶλλον εἶναι ἀξιεπαινον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, αἶσθημα σπανιώτατον, καθότι δὲν ἐπεθύμησε ποτὲ οὔτε νὰ γίνῃ κοινοποιήσις τῶν τοιούτων θεαρέστων αὐτοῦ πράξεων, φυλάττων τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν «μὴ ἐπιγνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου».

4. Thiersch, Apologie eines Philhellenen, σ. 136.

νά χειροτερεύη. "Ενωθε ἐγκαταλειμμένος καὶ δυστυχισμένος. Καθὼς περνοῦσαν οἱ ἡμέρες, ἔμαθε ὅτι ἓνα ἀγγλικὸ καράβι ἐφευγε τὴν ἐπομένη νύχτα γιὰ τὴν Μάλτα. Ἐκεῖ εἶχε κάποιο συγγενή, τὸν ὁποῖο ἠλπιζε νὰ συναντήσῃ, ὥστε νὰ βοηθηθῇ οἰκονομικὰ γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδι του ὡς τὴν Ἀλεξάνδρεια. Πραγματικὰ γνωρίζουμε ὅτι στὴν Μάλτα ἦτάν ἐγκατεστημένοι ὀρισμένοι Θεσσαλονικεῖς, ἀνάμεσα τοὺς ὁποίους καὶ ὁ γνωστὸς ἐπειτα μετὰ εὐεργέτης Ἰωάννης Ν. Παπάφης¹. Καὶ αὐτὸν φαίνεται ὅτι ἐπεδίωκε νὰ συναντήσῃ ὁ Θεολογίδης, γιατί ἦταν ἀνεψιὸς του, ὅπως μᾶς τὸ δηλώνει ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ἀναφερόμενος στὴν Σχολὴ Μελίτης: «...Ἐν αὐτῇ κατὰ τὰ ἔτη 1822-1823 ἰδρύθη μικρὰ σχολή, ἐν ἣ ἐσπουδάσαν... καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ εὐεργέτου τοῦ Γένους Ἰ. Παπάφῃ, Ἀστέριος Θεολογίδης (1827-1830)»². Σ' ἓνα ἄλλο πάλι σημεῖο ἀναφέρει: «...τῇ 27 Μαρτίου (1830) ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἰ. Παπάφῃ, τοῦ εὐεργέτου Θεσσαλονίκης, σπουδάσας ἐν Μάλτα ζητεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Κεντρικὸν σχολεῖον Αἰγίνης ἵνα σπουδάσῃ. Οὗτος ὠνομάζετο Ἀστέριος Θεολογίδης, οὗ ὁ θεῖος ἔδωκε 4.000 δίστηλα εἰς τὴν Τράπεζαν Χρηματιστικὴν (31 Μαρτίου 1830)»³. Μολαταῦτα στὴν μελέτη τῆς Ἑλ ἐ ν η ς Κ ο ὕ κ κ ο υ, «Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία (1827-1832), Β' Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης» δὲν ἀναφέρεται πούθενά τὸ ὄνομα τοῦ Θεολογίδῃ⁴. Ἐπομένως ἀπὸ τίς παραπάνω πληροφορίες βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Θεολογίδης μετὰ τὴν παραμονὴν του στὴν Βλαχία κατέβηκε στὴν Μάλτα, ἐφοίτησε στὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸ σχολεῖο μεταξύ 1827-1830 καὶ κατόπιν θέλησε νὰ συνεχίσῃ τίς σπουδές του στὸ Κεντρικὸ Σχολεῖο τῆς Αἰγίνης, ἀλλὰ ἴσως ἄλλοι λόγοι, ἄγνωστοι σὲ μᾶς, τὸν παρακίνησαν νὰ καταταχθῇ στὰ τακτικὰ στρατεύματα, ὅπου ἤθελε νὰ σταδιοδρομήσῃ. Ἡ ἀνώμαλη ὁμως πολιτικὴ κατάστασις, πού δημιουργεῖται κατὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια τῆς διακυβερνήσεως τοῦ Καποδίστρια καὶ τέλος ἡ δολοφονία του ἔριξαν τὴν Ἑλλάδα στὸ χάος καὶ οὐσιαστικὰ διέλυσαν τὰ τακτικὰ στρατεύματα. Ἀπογοητευμένος τότε ὁ Μακεδόνας νέος σκέφθηκε νὰ συνεχίσῃ τίς σπουδές του μὲ τὴν βοήθειαν τῶν δύο πλουσίων θείων του, τοῦ Ἰωάννη Παπάφῃ τῆς Μάλτας καὶ τοῦ Ἰωάν. Ἀναστασίου τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Ἡ ἐπικείμενη λοιπὸν ἀναχώρησις τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου γιὰ τὴν Μάλτα

1. Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης μὲ τὴν Μάλτα βλ. Ἀποστολὸν Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονικὴ 1969, σ. 541-542. Πρβλ. Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλῆ, Ἰωάννης Νικολάου Παπάφης (1792-1886), ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ ὁ «Μελιτεὺς», «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 25, Ἰούνιος 1968, σ. 10-15.

2. Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου), Ἀθῆναι 1936, τ. 2, σ. 12.

3. Ἐ.ἀ., τ. 2, σ. 524-525.

4. Ἑλ ἐ ν η ς Ε. Κούκκου, Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία (1827-1832) Β' Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης, Ἀθῆναι 1972, σ. 120-156.

ήταν γι' αὐτὸν μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία, ἀλλὰ ὁ νέος δὲν εἶχε χρήματα. Ἔσπειρε νὰ συναντήσῃ τὸν Ἀγγλο πλοίαρχο καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὴν περίπτωσή του. Ἡ συνάντησή του ὅμως μὲ τὸν κυβερνήτη τοῦ σκάφους δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα. Σύμφωνα μὲ ὅσα διηγήθηκε ἔπειτα στὸν Thiersch, ὁ Ἀστέριος παρακάλεσε, ἰκέτευσε, ἐξόρκισε τὸν Ἀγγλο, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κάμψῃ τὴν ἐπίμονη ἄρνησή του. Ἔτσι κατέφυγε σὲ μιὰ πράξη ἀπελπισίας: νὰ γίνῃ λαθρεπιβάτης. Πράγματι τὸ ἴδιο βράδυ μὲ μιὰ βάρκα ἀνέβηκε στὸ ἀγγλικὸ σκάφος καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ διάφορα μηχανήματα καὶ караβόπανα. Ὅταν τὴν ἐπομένη τὸ πρωὶ τὸ σκάφος ξεκίνησε, ὁ καπετάνιος δὲν ἄργησε νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ. Στὶς δύσκολες ἐκεῖνες στιγμὲς ὁ Θεολογίδης ἔπεισε τὸν Ἀγγλο ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ γυρίσῃ πίσω καὶ προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρὰ νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Ναύπλιο. Μπροστά στὴν συγκινητικὴ ἐπιμονὴ του, ὁ κυβερνήτης ὑποχώρησε καὶ θαύμασε τὸ θάρρος του. Ὅταν ἔφθασαν στὴν Μάλτα, συνάντησε τὸν συγγενὴ του, δηλαδὴ τὸν Παπάφη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε χρήματα, καὶ ἔτσι πῆρε: τὸ πλοῖο γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συναντήσῃ τὸν Ἀναστασίου, ὅπως καὶ ἔγινε. Ὁ θεὸς του, συγκινημένος ἀπὸ τὸ θάρρος, τὴν γενναιοῦτα καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἀνέσιου του γιὰ μάθηση, ἀνέλαβε τὴν οἰκονομικὴ κάλυψη τῶν σπουδῶν του¹.

Ἔτσι τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1832 ὁ Ἀστέριος Θεολογίδης παρουσιάστηκε στὸν Thiersch στὸ Μόναχο καὶ τοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του. Ἐδειχνε λίγο ἀνήσυχος καὶ εἶχε τὸ συναίσθημα ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ εἶχε σωθῇ στὴν ἀκτὴ ὕστερ² ἀπὸ μιὰ θέλλα καὶ ἓνα ναυάγιο, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος ἀμφέβαλλε ἀκόμη ὡς πρὸς τὴν διάσωσή του. Μετὰ τὴν πρώτη ἐκείνῃ συνάντησιν ἔβλεπε τακτικὰ ὁ Thiersch τὸν Θεολογίδην ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες του, ποὺ σπούδαζαν στὸ Μόναχο³, ἢ στὴν στρατιωτικὴ σχολή⁴, ἢ στὸ παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο τοῦ Δημητρίου Παρρησιάδου⁵. Μολαταῦτα διέκρινε συχνὰ κάποια ἀνησυχία καὶ κάποιο φόβο στὸ πρόσωπό του, φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῶν προηγουμένων στερήσεων τῆς ζωῆς του. Κάποια μέρα ὁ Thiersch ἔμαθε ἀπὸ συμφοιτητές

1. Thiersch, *Apologie eines Philhellenen*, σ. 136-138.

2. Γιὰ τοὺς Ἑλλήνες φοιτητές τοῦ Μονάχου βλ. Emmanuel Turezynski *München und Südosteuropa*, Sonderdruck aus *Wirtschaft und Gesellschaft Südosteuropas Gedenkschrift für Wilhelm Gülich*, München 1961, σ. 337, 345-351.

3. Βλ. σχετικά Turezynski, ἑ.ἄ., σ. 340-345.

4. ἑ.ἄ., σ. 338. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Μονάχου καθὼς καὶ γιὰ τὸν Δημήτριο Παρρησιάδου βλ. τὴν μελέτη τοῦ Emmanuel Turezynski, *Die deutsch-griechischen Kulturbeziehungen bis zur Berufung König Ottos*, München 1959, σ. 245-274. Ὁ Δημήτριος Παρρησιάδης ἀναφέρεται ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀναπληρωματικῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου (βλ. Σ π. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, «Παρνασσός», Ἐπετηρίς, τ. 7 (1903), σ. 99. Πρβλ. Μεθοδίου Φούγια, Αἱ ἐν Γερμανίᾳ Ἑλληνικαὶ Ὁρθόδοξοι Κοινότητες, Ἀλεξάνδρεια 1955, σ. 27).

τοῦ Θεολογίδη ὅτι εἶχε προσβληθῇ ἀπὸ κάποια ψυχικὴ ἀσθένεια ἐξ αἰτίας τῆς σκληρῆς συμπεριφορᾶς καὶ μιᾶς ἄστοχης ἐνέργειας ἐνὸς συγγενοῦς του: ὁ Ἀναστασίου εἶχε ἀποφασίσει νὰ διακόψῃ νὰ τοῦ στέλνῃ χρήματα γιὰ τίς σπουδές του. Ὅπως ὁμολογοῦσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀστέριος στὸν Thiersch, ἡ πράξη αὐτὴ τοῦ πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἦταν ἀποτέλεσμα «συκοφαντιῶν φθονερῶν ἀνθρώπων», πιθανὸν συμπατριωτῶν του, οἱ ὁποῖοι τὸν εἶχαν κατηγορήσει στὸν θεῖο του ὅτι ξόδευε τὰ χρήματά του σὲ ἀπερίσκεπτες καὶ ἐπιπόλαιες πράξεις¹.

Τὸ γεγονός αὐτὸ συγκλόνισε κυριολεκτικὰ τὸν νεαρὸ σπουδαστὴ. Ὁ Thiersch προσπάθησε νὰ τοῦ συμπαρασταθῇ καὶ ἔστειλε γράμμα πρὸς τὸν Ἀναστασίου, στὸ ὁποῖο περιέγραφε τὴν ἀγωνία τοῦ νέου καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ τοῦ ἐμπνέυσῃ τὴν σιγουριά γιὰ τίς σπουδές καὶ γιὰ τὸ μέλλον του². Ξεχωριστὰ γράμματα ἔστειλαν ἐπίσης οἱ φίλοι συμπατριῶτες τοῦ Θεολογίδη καὶ ὁ Ἑλληνας ἀρχιμανδρίτης³. Οἱ ἐπιστολές αὐτές εἶχάν σκοπὸ νὰ πείσουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἀναστασίου ἦταν ἄστοχη καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε ν' ἀνακαλέσῃ γρήγορα τὴν ἀπόφασή του.

Ὁ Θεολογίδης στὴν ἀρχὴ φαινόταν δυστυχισμένος καὶ βρῆκε κάποια ἀνακουφισὴ στὴν σπουδὴ τῆς μουσικῆς: ἐπιδόθηκε στὸ βιολί καὶ ἡ ἀπόδοσή του ἦταν θαυμάσια, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Γερμανὸς καθηγητής. Προτιμοῦσε ὅμως νὰ παίξῃ κομμάτια μελαγχολικὰ ἐμπρὸς στοὺς Ἑλλήνες συμφοιτητές του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἄκουγαν μὲ εὐχαρίστηση. Ἡ ψυχολογικὴ του ὅμως κατάσταση χειροτέρευε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ τελικὰ τὸν ἔφερε στὰ πρόθυρα τῆς παραφροσύνης⁴. Εὐτυχῶς ὅμως γι' αὐτόν, τοῦ συμπαραστάθηκαν, μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ Thiersch, ἡ βασίλισσα Καρολίνα τῆς Βαυαρίας, καθὼς καὶ ἡ εὐγενικὴ σύζυγος τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος τὸν θεράπευσε. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τοῦ ἔδωσαν τὰ ἀπαραίτητα χρήματα καὶ τὸν βοήθησαν νὰ ἐπιστρέψῃ ὑγιὲς στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἤλπιζε νὰ βρῇ ἐργασία ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἀπὸ τὰ νεοιδρυμένα ἐλληνικὰ σχολεῖα. Ὁ Thiersch δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τίς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισε στὴν Ἑλλάδα ὁ Θεολογίδης καὶ

1. Thiersch, Apologie, σ. 139-141. Σχετικὰ ὁ ἴδιος ὁ Pückler Muskau ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Theologides ist der Sohn einer Nichte des Chevalier Anastasi, der früher die Kosten seiner Erziehung bestritt, aber durch einige leichtsinnige Streiche und eine tolle Geldverschwendung seines Schützlings in München so entrüstet ward, dass er ihm endlich eine Protection gänzlich entzog (Pückler - Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117).

2. Thiersch, Apologie, σ. 142-143.

3. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀρχιμανδρίτη Καλλίνικο Καμπάνη ἀπὸ τὴν Ἀνδρό, ὁ ὁποῖος ἔφθασε στὸ Μόναχο στὶς 15 Ἰανουαρίου 1834 καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τὸ 1846 ὅποτε τὸν διαδέχθηκε ὁ Κοσμάς Ἀλεξίου ἢ Παπαλέξης: (Σπ. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἐλληνικὴ Κοινότης καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία σ. 95-103).

4. Thiersch, ἑ.ἀ., σ. 145-146.

τοὺς λόγους, ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ πάλι τὴν πατρίδα τοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Γερμανία, ὡς γραμματέας τοῦ πρίγκιπα Hermann L. G. von Pückler Muskau, ὁ ὁποῖος τελικὰ τὸν συμφιλίωσε μὲ τὸν θεῖο τοι ἔμπορο Ἀναστασίου¹.

Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Pückler Muskau γράφει στὸ βιβλίο του «Der Vorläufer» —τὸ κομμάτι αὐτὸ τὸ παραθέτει καὶ ὁ Thiersch— ὅτι τὸν Θεολογίδη τὸν γνώρισε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν προσέλαβε ὡς γραμματέα, ὄχι γιατί εἶχε τὴν ἀνάγκη του, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν βρῆκε σὲ ἀπελπιστική κατάσταση καὶ τὸν συμπόνεσε.

Κατὰ τὴν συνάντησή τους στὴν Ἀθήνα, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Pückler Muskau, ὁ Θεολογίδης τοῦ εἶπε, ὅτι ὁ Thiersch τὸν συμβούλεψε νὰ ξοδεύῃ ὅσα χρήματα ἤθελε, ἐφ' ὅσον τὸν κάλυπτε οἰκονομικά ὁ θεῖος του. Ἐμμεσα δηλαδὴ ὁ Θεολογίδης ἀναγνώριζε ὅτι ξόδευε χρήματα πολλά, ἀλλὰ τὴν εὐθύνῃ γι' αὐτὲς τὶς σπατάλες τὴν ἔριχνε στὸν Thiersch. Ἐχουν ὅμως τὰ πράγματα ἔτσι ἢ ὁ Thiersch τοῦ μίλησε ἴσως κάποτε ἀστεεινόμενος καὶ ὁ Θεολογίδης βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ πιαστῇ ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ κατηγορήσῃ τὸν Γερμανὸ καθηγητὴ: Ὁ Pückler Muskau μάλιστα γράφει, ὅτι εἶχε λόγους νὰ πιστεῦῃ στὴν δήλωση τοῦ Θεολογίδη, γιατί ὁ Thiersch εἶχε στείλει ἓνα παράξενο γράμμα πρὸς τὸν ἔμπορο Ἀναστασίου, στὸ ὁποῖο τοῦ ἐξηγοῦσε τὶς ἀπερίσκεπτες καὶ ἐπιπόλαιες πράξεις τοῦ νεαροῦ φοιτητῆ καὶ ζητοῦσε νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀνεψιὸ του καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὶς σπουδὲς ὡς τὸ τέλος². Συνεχίζοντας ὁ Pückler Muskau γράφει ὅτι ὁ Θεολογίδης ἀκολούθησε τελικὰ τὸ ἐμπορικὸ στάδιο μὲ τὴν βοήθεια τοῦ θεῖου του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔθεσε στὴν διάθεσή του ἓνα σημαντικὸ κεφάλαιο³.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν πολυτάραχη ζωὴ τοῦ νέου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Μακεδονία. Μένει λοιπὸν ὡς πρόβλημα νὰ πληροφορηθοῦμε ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἂν ὑπάρχουν, ποιὰ ἦταν ἡ κατοπινὴ δρᾶσή του καὶ τί ἀπέγινε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἐ.ἀ., σ. 146-147.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117-118.

3. F. Thiersch, Apologie, σ. 130-131, Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 118-119.

RESUMÉ

Constantinos A. p. Vacalopoulos, Les aventures d'un émigré de la Macédoine après la révolution Greque (1821-1829).

Durant des recherches faites à la Bibliothèque de l'Université de Thessalonique, l'auteur a eu la chance de trouver une brochure écrite par Friedrich Thiersch, avec le titre «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», publiée en 1846 à Munich. Dans cette brochure Friedrich Thiersch, professeur de la littérature Greque ancienne à l'Université de Munich, essaye de remanier les accusations du prince Pückler Muskau au sujet de son attitude pendant son séjour en Grèce, surtout durant la période de de l'Anarchie (1831-1833).

Pendant les derniers mois de son séjour à Nauplie (Mai-Août 1832), Thiersch rencontra un jeune Grec de la Macédoine avec le nom Asterios Théologides. Théologides avait fait des études en Vallachie avec le soutien économique de son oncle Anastasiou, un riche commerçant d'Alexandrie. Malgré son désir à continuer ses études, il était obligé, par diverses circonstances difficiles, à venir en Grèce et s'enrôler à l'armée régulière, formée par le Président Capodistrias. Après la dissolution du corps régulier, il visita Anastasiou en Alexandrie et obtint de lui l'aide financière pour la continuation de ses études à Munich. Là quelques étudiants Grecs ont accusé Théologides à son oncle de dépenser son argent pour son plaisir et ne pas avoir des buts sérieux. Ainsi Anastasiou décida de ne pas lui envoyer plus d'argent. Théologides devint triste et malheureux.

Après des longues aventures, il partit en Grèce, où il rencontra Pückler Muskau, qui l'a réconcilié avec son oncle d'Alexandrie. Anastasiou a mis à la disposition de Théologides un capital important pour suivre le métier du commerçant.